

BOEKBESPREKING

Bij de verschijning van de Geneeskundige Plaatsbeschrijving

De heruitgave van de Geneeskundige Plaatsbeschrijving van het Gooiland is een verheugend feit. Jarenlang is door velen beweerd, dat het unieke boek van Dr. Van Hengel in herdruk zou moeten uitkomen. Er zijn ook pogingen gedaan die strandden op de prijs van dit bijzonder ingewikkelde boek met zijn grote uitklapbare kaarten en overzichten en de sores die een dergelijke uitgave met zich brengt.

Het besluit van "Albertus Perk" om tot een facsimile-uitgave te komen werd daarom niet licht genomen. Er werden gelden gereserveerd, subsidiepotjes op het vuur gezet en overleg gevoerd met uitgever Verloren. In dit stadium kwam de verrassende mededeling dat het Antiquariaat Hoog Antink te Loenen al bezig was met de herdruk. In sneltreinvaart werd het contact gelegd en werd tot een gezamenlijke uitgave besloten. Het antiquariaat zou verder zorg dragen voor de realisatie van het boek, terwijl AP de presentatie tijdens de ledenavond van november op zich nam. Omdat Johan van Minnen, een goede relatie van de antiquaar, al bezig was met de voorbereiding van een nawoord, werd besloten dat AP hem met de voorbereiding zou bijstaan. En dat gebeurde.

Nu het boek er is moet worden vastgesteld dat de vormgeving niet optimaal is. Bij het inbinden werd geen rekening gehouden met de later ingeplakte bijlagen, zodat het boek een wat 'propperige' indruk maakt. Over dit bezwaar is echter nog wel heen te stappen. Het is echter moeilijker verteerbaar dat het nawoord anders is dan we ons hadden voorgesteld en dat de door ons verzorgde bibliografie niet werd ingebonden zoals was bedoeld, maar als inlegvel aan het boek werd toegevoegd.

Beschikbare bronnen

Van Minnen had tot zijn verrassing gemerkt, dat in het Streekarchief al veel materiaal over Van Hengel panklaar aanwezig was. De nalatenschap van de "Werkgroep Van Hengel", die twee jaar geleden de tentoonstelling voorbereidde, was onverwacht groot. Het paste eigenlijk niet in de planning om aan het schrijven van een nawoord bij dit interessante antiquarische boek nog veel tijd te besteden.

Dat nawoord draagt helaas alle sporen van de haast waarin de klus moest worden geklaard. Daarmee wordt niet in de eerste plaats gedoeld op de stijl van het stuk. Vlot geschreven, enigszins prikkelend, dat hoeft op zich geen bezwaar te zijn. Dat wil zeggen, zolang de beweringen en interpretaties steunen op juiste en controleerbare feiten of de beweringen niet op zijn minst aantoonbaar onjuist zijn.

Helaas is dat laatste het geval. Het stuk bevat een reeks van halve waarheden en hele onwaarheden. We hebben de schrijver hierop gewezen en we betreuren het in hoge mate dat hij de voorstellen tot correctie naast zich heeft gelegd. Zonder volledig te zijn wil ik hieronder op een aantal bezwaren onzerzijds ingaan. Het verwijzen is daarbij niet gemakkelijk omdat de paginering in het nawoord ontbreekt.

Tellen we de pagina's tekst, dan maak ik bezwaar tegen de interpretatie van het "domme volk" op pag. 3/4, waarmee Van Hengel de notabelen en regenten zou hebben bedoeld. Dat is niet te rijmen met zijn voortdurende strijd tegen gewoonten en opvattingen van 'de mindere man'. Het verzet tegen de "papkuur", het misbruik van het begrafenisonderzoek en tal van andere zaken waartegen Van Hengel zich keerde spreken boekdelen. Daarmee wordt overigens de kortzichtigheid van notabelen en bestuurders op cruciale momenten niet goedgepraat.

Evenzeer is het aantoonbaar onjuist dat hij zijn levenlang met de "regenten en notabelen" in de clinch heeft gelegen (pag. 3). Misschien zijn de verhoudingen niet altijd allerhartelijkst geweest tussen Van Hengel en de gemeentebestuurders, maar het was een verhouding die zeker getuigt van onderling respect. Naast voorbeelden van tegenwerking zijn er ook die duiden op een goede samenwerking tussen de geneesheer en het gemeentebestuur.

Dat Van Hengel opereerde in het spanningsveld van gevestigde en soms tegenstrijdige belangen is duidelijk. Binnen de erfgooiers-groepering werden in zijn tijd tegenstellingen manifest die later tot grote conflicten zouden leiden. Het waren de tegengestelde belangen van rechthebbenden op de gemeenschappelijke gronden die op dat moment een rol gingen spelen en waarbij de belangen van de gerechtigde boeren vooralsnog het zwaarst wogen. Jammer voor Van Hengel en voor de gemeenschap, omdat hierdoor de plannen voor zijn waterleiding werden getorpedeerd. Maar om daarmee de erfgooiersgemeenschap als een maffia-organisatie af te schilderen is nogal karikaturaal (blz. 9). Overigens zijn de erfgooiers in 1865 nog steeds in de meerderheid in de gemeenteraad (alleen burgemeester Alberti hoort niet bij hun groepering) en toch zwichten ze voor de argumenten van Van Hengel, burgemeester Alberti, de Commissaris van de Koningin en de Geneeskundige Raad van Noord-Holland om een stuk grond voor de waterleiding af te staan. Dat is wat anders dan op blz. 9 wordt beweerd!

De waterleiding gaat niet door, omdat "Freule Hartsen hem (van Hengel) in de steek laat". Dat is een insinuatie, omdat we slechts veronderstellen dat zij het is over wie Van Hengel schrijft "dat ze Hilversum heeft verlaten" (blz. 9).

De " 'Vereniging tot Utdeling van Warme Spijzen' houdt het nog tot de eerste beurskrach van 1929 vol". Dat verband is nooit aangetoond. Wel is de strenge winter van dat jaar de oorzaak dat de organisatie opgaat in 'Maatschappelijk Hulpbetoon'.

Dan nog een aantal vragen. De tussen aanhalingstekens geplaatste tekst op blz. 3 lijkt een letterlijk citaat van Van Hengel. Waar komt het vandaan?

Waaruit moet worden afgeleid, dat Van Hengel "slechts nadrukkelijk desgevraagd" eer aan zijn medeauteur Dr. S. Stratingh Tresling bewijst? (blz. 6) Hier wordt een tegenstelling gekreëerd tussen Van Hengel en Stratingh Tresling die er naar ons idee niet geweest is. Dr. Ali Cohen, die een uitermate lovend artikel wijdde aan het boek (zie het stuk van Pott in dit nummer), meldt de te ver doorgevoerde bescheidenheid van de bewerker. De vriendschappelijke gevoelens van de beide mannen lijkt ondanks hun verschil in leeftijd (25 jaar, dus bepaald geen generatiegenoten) buiten kijf.

Waaruit blijkt, dat de Hilversumse vroedschap Van Hengel na zijn kortstondige hulp in Barneveld "oetmoedig terughaaft"? (blz. 11)

Door dit soort onjuistheden doet Van Minnen geen recht aan de schrijvers en hun boek. Het is daarom dat wij ons als historische vereniging van de inhoud distanciëren.

Dat neemt niet weg dat er niet ook waardering is bij deze heruitgave. Het boek is er en het zou er zeker nu nog niet zijn geweest zonder de inzet van Cees Hoog Antink die bovendien voor dit projekt een flink financieel risico nam. Maar in de samenwerking met het antiquariaat is toch wat misgegaan. Ligt de oorzaak daarvan misschien in het feit dat een antiquarische boekhandel andere belangen heeft met het uitbrengen van een boek als dit dan een historische kring? Is het misschien het verschil in waardering voor een boek als curiositeit of als historisch dokument dat als naslagwerk voor verdere studie kan worden gebruikt?

Hoe dat ook zij, wij voelen ons meer verwant met de voortreffelijke inleiding van ons lid Drs. W.W. Pott die werd gehouden bij de introductie van het boek op 25 november jongstleden. Deze inleiding staat in dit nummer van Eigen Perk afgedrukt.

J.L.